

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Hamit Altintas

Uppoffras rättsutvecklingen för effektivitet?

En analys av skiljeförfarandens effekt på prejudikatbildningen

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Karol Nowak

Termin: HT22

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och ämnesval.....	9
1.3 Frågeställningar	9
1.4 Avgränsning	10
1.5 Metod, material och forskningsläget	10
1.5.1 Metod	10
1.5.2 Material och forskningsläget.....	11
1.6 Disposition.....	12
2 TVISTEMÅL VID ALLMÄNNA DOMSTOLAR	13
2.1 Bakgrund	13
2.2 För- och nackdelar med domstolsprocesser	14
2.2.1 Fördelar	14
2.2.2 Nackdelar	15
3 ALTERNATIVA TVISTELÖSNINGSMETODER OCH SKILJEFÖRFARANDE	17
3.1 Bakgrund	17
3.2 Allmänt om skiljeförfaranden	17
3.3 För- och nackdelar med skiljeförfaranden	19
3.3.1 Fördelar	19
3.3.2 Nackdelar	20
4 PREJUDIKAT OCH RÄTTSUTVECKLING	22
4.1 Effekten av tvistemål på rättsutvecklingen	23
4.2 Effekten av skiljeförfaranden på rättsutvecklingen	24

5	SLUTSATSER OCH DISKUSSION	27
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	29

Summary

Natural and legal persons are in some form of relationship with each other based on different circumstances. When two parties disagree about an issue, they naturally want to resolve the situation in some way. For many, this solution lies with state courts where one party sues the other party at the district court as first instance.

In some scenarios, the relationship is based on a contract that the parties entered into to achieve a purpose by fulfilling their respective obligations that the contract entails. Sometimes a problem arises due to these obligations and the parties want to solve it properly. In some circumstances, parties may obtain resolution through a third private actor instead of the state courts. As a common and very attractive solution, arbitration thus replaces the process in state courts and offers the parties the opportunity to get justice with the situation.

This type of resolution methods means many advantages for the involved parties who get a final verdict in their conflict quite quickly compared to the process at the court. Arbitration also has certain aspects, two of which are the lack of appeal possibilities and the secrecy of the process.

These can probably be advantages for the parties involved as their conflict gets resolved without delay and all circumstances relating to the conflict remains confidential. It can be stated that the process becomes efficient. On the other hand, these represent a hidden risk for legal development in society.

Part of the legal development takes place through the Supreme Court's rulings, where the court interprets legal rules, applies them to new areas and creates guidances for unclear legal situations. These rulings become precedents and help society regarding how laws should be interpreted and applied.

In order for this precedent setting to take place, a case needs to be initiated at the District Court and through appeal continue to the Court of Appeal and end up at the Supreme Court after appealing the Court of Appeal's ruling.

As parties opt out of the court process and resolve their conflicts through arbitration, fewer cases end up in the Supreme Court. This naturally affects the Supreme Court's ability to create precedents, which in turn slows down legal development in society. The essay aims to explain this relationship and if the shrinking state of legal development is disregarded for the effectiveness that arbitration offers.

Sammanfattning

Fysiska och juridiska personer är i någon form av förhållande med varandra baserat på olika omständigheter. När två parter är oense om en fråga vill de givetvis lösa situationen på något sätt. Denna lösning ligger för många hos statliga domstolar där den ena parten stämmer den andra parten vid tingsrätten som första instans.

I vissa tänkta utfall är förhållandet baserat på ett avtal som parterna ingått för att uppnå ett syfte genom att uppfylla sina respektive förpliktelser som avtalet innebär. Ibland uppkommer ett problem med anledning av dessa förpliktelser och parterna vill lösa det på ett ordentligt sätt. Under vissa omständigheter kan parter få lösningen genom en tredje privat aktör i stället för domstolar. Som en vanlig och mycket attraktiv lösning ersätter *skiljeförfarande* således processen vid statliga domstolar och erbjuder parterna möjligheten att få rättvisa med situationen.

Denna typ av lösningsmetoder innebär många fördelar för inblandade parter som får ett slutligt avgörande i deras konflikt ganska snabbt jämfört med processen hos domstolen. Skiljeförfarande har även vissa aspekter varav två av dem är avsaknaden av överklagandemöjligheter och sekretess i processen.

Dessa kan antagligen vara fördelar för de inblandade parterna då deras konflikt ska lösas utan dröjsmål och alla omständigheter avseende konflikten ska förbli sekretessmarkerade. Det kan med enkelt uttryck påstås att processen blir effektiv. Däremot utgör dessa en dold risk för rättsutvecklingen i samhället.

En del av rättsutvecklingen sker genom Högsta domstolens avgöranden där domstolen tolkar rättsregler, tillämpar dem på nya områden och skapar vägledningar för oklara rättslägen. Dessa avgöranden blir *prejudikat* och hjälper samhället kring hur lagar ska tolkas och tillämpas.

För att denna prejudikatbildning ska kunna ske behöver ett fall inledas hos tingsrätten och genom överklagande fortsätta till hovrätten samt hamna hos Högsta domstolen efter överklagande av hovrättens avgörande.

Då parter väljer bort processen hos domstolar och löser sina konflikter genom skiljeförfarande hamnar färre mål hos Högsta domstolen. Detta påverkar naturligtvis Högsta domstolens möjligheter att skapa prejudikat vilket i sin tur bromsar rättsutvecklingen i samhället. Uppsatsen tar sikte på att förklara detta förhållande och ifall rättsutvecklingens krympande läge bortses för den effektivitet som skiljeförfaranden erbjuder.

Förord

Innan jag läste denna fantastiska utbildning visste jag redan att juridik inte var något för alla. Jag hade definitivt inte de ambitioner och den gedigna drivkraften som många hade i början. Inte heller hade jag en magisk älska för juridiken.

Det var givetvis skräckande i början när man försökte memorera olika typer av argumentationsanalys. Man förväntade sig att det skulle bli bättre med tiden. Märkligt nog så blev det inte. Det blev värre med varje ämne och varje ny termin. Varför stannar man kvar då?

Som dagen jagar efter natten visste jag att jag skulle någon gång bryta detta mönster och hitta min egen juridiska melodi. Så sent som näst sista terminen i grundutbildningen kom processrätten. Då blev det värt på den långa väntan, de långa nätterna inför tentamina och utan tvekan de hjärtslagande seminarierna.

Nu när jag är färdig med grundutbildningen vill jag förstås tacka några stjärnor. Jag vill först och främst tacka till min handledare Karol Nowak för hans underbara stöd och vägledning under en så kort tid. Jag vill även tacka till alla föreläsare som jag inte kommer att glömma bort.

Jag vill även tacka till nära vänner – ni vet vilka ni är – som varit där för mig. Tack till mina föräldrar och min bror som oavsett stöttade mig i varje situation

Det största tacket vill jag rikta till min andra halva. Tack för att du finns, tack för att du varit där för mig under svåra tider och tack för att du väljer dela ditt liv med mig!

Med dessa ord sätter jag nu punkt för tre oförglömliga år.

Förkortningar

HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk Tidskrift
LSF	Lag om skiljeförfarande
NJA	Nytt juridiskt arkiv, Avd. 1
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (SFS 1942:740)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Där det finns människor finns tvister. I dagsläget uppkommer diverse tvister mellan olika aktörer i form av fysiska och juridiska personer i samhället. Ibland löses sådana tvister parterna emellan men ibland nödgas någon part hänvisa tvisten till en tredje part för att efterfråga hjälp med en lösning ut ur den uppkomna situationen. Behovet för en tredje part kan även komma upp när parter en- eller ömsesidigt inte är villiga att lösa tvisten utan någon inblandning från tredje part. När en tvist väl är uppkommen har parter i så fall två vägar att följa, nämligen statliga domstolsprocesser eller alternativa tvistlösningsmetoder.

För att man ska kunna bilda sig en uppfattning kring hur dessa alternativ fungerar måste man först definiera tvistens karaktär, nämligen skillnaden mellan dispositiva och indispositiva mål.

Å ena sidan finns det indispositiva tvistemål där det är en domstol som måste avgöra målet då parterna inte får enas om en lösning på tvisten på egen hand. Detta kan vara fallet om tvisten rör en fråga som inte får lösas genom frivillig överenskommelse, till exempel inom familjerätt där parter inte kan avtala bort de av lag fastställda reglerna. I sådana fall kan endast en domstol besluta angående hur tvisten ska lösas och parterna i tvisten är därför tvungna att vänta på domstolens avgörande i form av dom eller beslut.

Å andra sidan har man dispositiva tvistemål där parterna har större möjligheter att lösa tvisten utan att gå till domstol genom att enas om en lösning som de båda är nöjda med. Detta kan till exempel ske genom förlikning, medling eller annan form av alternativ tvistlösning. Det innebär att man har lov att lösa tvisten utan att blanda domstolen i processen. En fördel med att lösa tvister på detta sätt är att parterna själva har större utrymme att påverka utgången av tvisten och att det ofta går snabbare samt är billigare än att gå till domstol. Sådana tvister omfattar exempelvis kommersiella och avtalsrelaterade tvister. Uppsatsen fokuserar på denna typ av tvister och

begreppet tvistemål används i uttömmande syfte vilket avser dispositiva tvistemål.

En etablerad aktör som tvister hänskjutnas till är givetvis allmänna domstolar där både dispositiva och indispositiva tvistemål prövas. Dessa processer hos allmänna domstolar har både sina för- och nackdelar som utreds närmare i senare delar av uppsatsen. Sådana tvister regleras i lag och påbörjas genom en parts stämning hos en allmän domstol och brukar upphöra genom en dom.

Bland allmänna domstolars hierarkiträd finns tingsrätter, hovrätter och Högsta domstolen. När en part är missnöjd med domen från en lägre instans har den möjlighet att överklaga domen inom en angiven tidsfrist till den högre instansen. För att ett fall skall prövas av HD krävs dock ett prövningstillstånd. Detta innebär att HD väljer vilka fall som förtjänar en närmare prövning innan det aktuella fallet tas upp vid den högsta instansen. Det skäl som föranleder till prövningstillstånd är så kallat *prejudikatskäl*. För det fall det finns ett behov tolknings, en rättslig vägledning eller enkelt uttryckt en ”grå zon” i sakfrågan beviljar HD prövningstillstånd i målet och inkommer med prejudikat för att reda ut och tydliggöra det oklara rättsläget i målet. Detta tillhör HD:s prejudikatbildande verksamhet vilket utgör en viktig del av det svenska rättssystemet.

I andra fall där tvisten är dispositiv i sin karaktär kan man däremot välja andra metoder för en lösning, nämligen *alternativa tvistlösningsmetoder*. Begreppet omfattar alltifrån *medling* till *skiljeförfarande*. Kort sagt innebär alla mekanismer utanför allmänna domstolar för att lösa den uppkomna tvisten en alternativ väg till tvistemål vid allmänna domstolar. Till skillnad från tvistemål regleras dessa alternativ mestadels genom avtal men även genom lag.

En populär tvistelösningsform som ofta anlitas både i och utanför Sverige är så kallat skiljeförfarande.¹ Det innebär att man genom avtal kommer överens om att tvisten skall lösas inför en skiljedomstol i stället för en allmän domstol.

¹ prop. 2017/18:257, s. 21.

I Sverige regleras skiljeförfaranden både genom parternas skiljeavtal och lag (1999:116) om skiljeförfarande. En part måste dock påkalla skiljeförfarandet för att inleda processen till skillnad från stämningsansökan hos allmän domstol.

Som det brukar vara finns det både för- och nackdelar med skiljeförfaranden jämfört med tvistemål hos allmänna domstolar. En väsentlig aspekt som utgör uppsatsens kärnfråga är ovanbeskriven prejudikatbildning i rättsstaten. Skiljeförfaranden utgör inte någon form av praxis eller rättskälla och inte leder till prejudikat från HD på materiella grunder. Uppsatsen reder ut ifall och eventuellt hur detta påverkar rättsutvecklingen i samhället.

1.2 Syfte och ämnesval

Det huvudsakliga syftet med denna uppsats är att reda ut eventuella samband mellan skiljeförfarande och prejudikatbildande. Ett perspektiv som uppsatsen särskilt tar sikte på är hur rättsutvecklingen påverkas av det hela.

Bortom min personliga passion utgör skiljeförfaranden ett attraktivt alternativ för många aktörer i världen. Även stater verkar stå bakom privata tvistlösningsmekanismer då dessa underlättar det statliga rättsväsendet. Med tanke på den effektivitet som alternativa tvistlösningsformer och särskilt skiljeprocesser erbjuder går detta förbi utan någon bemärkelse. I sådant fall uppkommer den självklara tanken kring de biverkningar som skiljeförfaranden medför i samhället.

1.3 Frågeställningar

Uppsatsen fokuserar tre sammanhängande frågeställningar i syfte att avgränsa och reda ut ämnet från olika perspektiv enligt följande:

- *Vilka för- och nackdelar finns det med domstolsprocesser?*
- *Vilka för- och nackdelar finns det med alternativa tvistelösningar med fokus på skiljeförfarande?*

- *Hur påverkas rättsutvecklingen utifrån prejudikatskapande i rättssystemet?*

1.4 Avgränsning

Det område som uppsatsens ämne hör till presenterar naturligtvis alldeles för många fördjupningsmöjligheter. I syfte att skriva effektivt och producera en läsbar uppsats har avgränsning gjorts för att fokusera närmare på en viss aspekt i stället för att fokusera på helhetsbilden på de processuella rättsreglerna.

I delar där domstolsprocesser behandlas fokuserar uppsatsen endast på *dispositiva tvistemål*. I övriga delar där alternativa tvistelösningsmetoder berörs fokuserar uppsatsen särskilt på skiljeförfarande med anledning av att reda ut skiljeförfarandens eventuella effekter på prejudikatbildningen.

1.5 Metod, material och forskningsläget

1.5.1 Metod

Det är den rättsdogmatiska metoden som genomgående används i uppsatsen. Utifrån de allmänt accepterade rättskällor som även berör uppsatsens ämne är denna den mest lämpliga metoden för uppsatsen likaså för många juridiska artiklar. Den rättsdogmatiska metoden erbjuder även navigering bland rättskällorna vilket medför en tydlig struktur i uppsatsen.²

I de inledande delarna är det syftat att ge läsaren en övergripande förståelse kring vissa juridiska begrepp och termer. Detta fortsätter alltså i senare delar där ämnet presenteras närmare och kärnfrågan behandlas på ett djupgående sätt. Ett ytterligare syfte med dessa delar är att tona ner det tunga språket som juridiken oftast innebär och leverera uppsatsens centrala punkter på ett tydligt sätt. Målet är att läsaren helt utan juridiska kunskaper ska kunna förstå ämnet och de situationer som uppsatsen siktar på att lyfta fram.

² Kleineman, 2018, s. 21.

1.5.2 Material och forskningsläget

De material som ligger till grund för uppsatsen består främst av rättsvetenskaplig litteratur inom processrätten. Även andra material i form av juridiska artiklar inom process- och skiljemannarätt används löpande med anledning av den löpande diskussionen som pågår i dylika artiklar.

Utgångspunkten avseende materialen har varit artiklar och böcker inom svensk rätt men detta innebär nödvändigtvis inte att uppsatsens kärnfråga inte kan tillämpas i övriga rättssystem. Detta är då på grund av kärnfrågans karaktär som inte är speciell för Sverige utan är oberoende av rum.

De punkter som kontinuerligt diskuteras i uppsatsen lyfts även fram i offentliga tryck som betänkanden och propositioner varför dessa används som huvudsakliga källor under uppsatsens gång. Då frågan är och har varit aktuell i decennier samt saknar en konkret lösning är den även oberoende av tiden varför relativt gamla förarbeten jämt aktuella.

En synpunkt som behöver uppmärksammas angående uppsatsens material är de återkommande diskussioner inom doktrin. Det innebär att förhållanden som presenteras, analyseras och diskuteras i uppsatsen förekommer relativt kort och upprepande i många andra källor. Det innebär inte i sig att det råder en forskningstorka angående ämnet utan det saknas en fördjupning angående skiljeförfarandens effekter på prejudikatbildningen, eventuella problematiseringar och möjliga lösningar. Jag förfogar tyvärr inte över vare sig den nödvändiga kunskap eller det utrymme som krävs för att behandla dessa i sin helhet i uppsatsen.

Som ett naturligt resultat av ovan har ett urval gjorts utifrån den mängd och kvalitet som materialen diskussionsmässigt erbjuder. Utöver förarbeten ligger fokus i övervägande del på Peter Westbergs litteratur och Per Lindbloms artikel inom ämnet utifrån den befintliga djupgående diskussionen inom ämnet.

1.6 Disposition

Uppsatsen har byggts upp på ett sätt som möjliggör en smidig läsning och är både kunskapslevererande och diskussionsfrämjande. Innan uppsatsämnet behandlas djupare ges en översiktlig bakgrundsinformation angående själva ämnet där några grundläggande begrepp förklaras samt de motstående intressen och frågeställningarna presenteras. Även i de inledande kapitlen presenteras uppsatsens metod och material för att ge en klarbild av arbetsprocessen.

I de relativt senare delarna av uppsatsen behandlas ämnet djupare utifrån de frågeställningar som presenteras i början. Det åsyftas att läsaren ska ha fått tillräcklig med förhandsinformation i tidigare delar för att aktivt förstå sammanhanget och hänga med i diskussionen.

I den senaste delen av uppsatsen presenteras eventuella slutsatser och potentiella framtidsdiskussioner. Syftet med denna del är att när läsaren ska ha läst uppsatsen färdigt ska denne ha kvar reflekterande och nyfikna tankar beträffande uppsatsens kärnfråga.

2 Tvistemål vid allmänna domstolar

2.1 Bakgrund

Tvistemål vid allmänna domstolar kan beskrivas som en typ av rättegångsprocess där två parter ställer sig mot varandra i en rättslig tvist med motstående anspråk. Dessa tvister handlar vanligtvis om olika typer av rättsliga angelägenheter inom civilrättens område, alltifrån kommersiella avtal och skadeståndsanspråk till förmögenhetsrättsliga tvister mellan fysiska och juridiska personer.

Syftet med ett tvistemål är att få parterna att bevisa sina påståenden genom att presentera olika typer av bevis, såsom vittnesmål, dokument och expertrådgivning. Domstolen baserar sedan sitt avgörande på de framförda bevisen och de rättsliga principerna som gäller i det aktuella fallet. Det huvudsakliga syftet med ett tvistemål är att fastställa rättvisa för den sårade parten och att försöka lösa tvisten på ett rättvist och lagligt sätt.

Det finns olika typer av allmänna domstolar, inklusive tingsrätter, hovrätter och Högsta domstolen. Ett mål förläggs och avgörs inledningsvis hos en tingsrätt. Efter tingsrättens avgörande har parter då möjligheten att överklaga domen eller beslutet till den hovrätt som har den aktuella tingsrätten i sin domkrets. Om prövningstillstånd meddelas i hovrätten inkommer den även med ett avgörande utifrån överklagandet och meddelar sin dom. Om en part är missnöjd med hovrättens dom finns det möjlighet att överklaga hovrättens dom till högsta instans där HD först tittar på huruvida målet ska tas upp för prövning. Om HD inte tar upp målet vinner hovrättens dom laga kraft och får inte överklagas längre. För det fall HD beviljar prövningstillstånd avgör HD målet genom en dom. I båda fall avgörs målet slutligt och parternas rättsliga tvist är slutligt reglerad.

2.2 För- och nackdelar med domstolsprocesser

Domstolsprocesser har genom historien varit den väsentliga och mest anlitade typen av process som individer sökt sig till för att få upprätta rättvisan i de uppkomna tvisterna. Faktorer som präglar tvistemålsprocesser hos domstolar består av både för- och nackdelar. Dessa kan vara väsentliga för en part som står inför valet av den tvistlösningsform som gynnar denne bäst i en eventuell tvist. Förståelsen av dessa faktorer bidrar även till besvarande av uppsatsens kärnfråga i senare delar.

2.2.1 Fördelar

För många aktörer innebär processen hos en statlig domstol stabilitet och förtroendegivande. Det är givetvis vissa präglade egenskaper som genom lag beskriver domstolars roll och arbete i processer där individers intressen står mot varandra. Naturligt nog skapar detta förtroende hos många i allmänheten beträffande val av den dömande aktören inför en tvist då statliga domstolar anses som rättsskyddande enhet i den demokratiska rättsstaten.³

En av de fördelar som domstolsprocesser har är att det finns en oberoende och objektiv tredje part som avgör tvisten. Domstolarna är nämligen oberoende av de inblandade parterna i tvisten och förhåller sig endast till de rättsregler och principer som gäller för den aktuella tvisten. I svensk rätt finns det jävsregler som skyddar domstolars opartiskhet vilket innebär att om en domare har en skyldighet att frånträda från att döma målet om denne på något sätt har anknytning till parter eller målet.⁴ Domen kan inte heller baseras på något annat än rättsliga källor, nämligen lag, praxis och doktrin. Detta kan bidra till att skapa rättslig säkerhet och enhetlighet då de slutliga avgörandena från domstolar kan fungera som prejudikat för att avgöra liknande rättsliga fall i framtiden.⁵

³ Westberg, 2021, s. 59.

⁴ 4 kap. 13 § RB.

⁵ Westberg, 2021, s. 64–65.

En annan fördel med domstolsprocesser är att det finns väl etablerade rättsregler och processer för hur tvistemålen ska hanteras.⁶ Detta bidrar inte endast till att tvistemålen löses på ett rättvist och effektivt sätt utan även till att skapa förutsebarhet samt rättslig säkerhet för parterna i tvisten. Faktum att det finns förutbestämda regler angående hur processen hos domstolen ska gå till kan utgöra en välgrundad anledning för aktörer att välja den statliga domstolen som ett forum för att lösa tvisten. Uppsatsen fokuserar visserligen inte på de formella reglerna angående domstolsprocesser men denna fördel om relativt kända processgång hos domstolar kan ha stor betydelse för allmänheten, särskilt för icke-jurister.

Den fördel som ligger centralt i uppsatsens kärnfråga är rättsutvecklingsmöjligheter med statliga domstolsprocesser. Vid fall där en dom överklagas till HD kommer en möjlighet upp för att skapa en vägledning och tolka det oklara rättsläget vilket är HD:s huvudsakliga uppgift, nämligen att inkomma med prejudikat angående den aktuella rättstillämpningen.⁷ Om man utesluter klandertalan på formella grunder i skiljeförfaranden har HD ingen möjlighet att tolka rättsläget och skapa prejudikat för det fall processen sker utanför domstolens vägnar.

Peter Westberg kritiserar detaljerat domstolarnas denna prejudikatbildande roll utifrån avsaknaden av en ”utbildad lära” inom prejudikatskapandet.⁸ Även andra invändningar framförs angående HD:s prejudikatbildande verksamhet med anledning av skapandet av nya rättsregler bör solidariskt tillfalla riksdagen utifrån demokratiska och politiska synpunkter. Uppsatsen fokuserar nämligen inte på dessa aspekter utan tittar endast på det förhållandet mellan tvistlösningsmetoder och rättsutvecklingen.

2.2.2 Nackdelar

Vid sidan av ovannämnda fördelar har domstolsprocesser en mängd nackdelar som oftast inte går att bortse ifrån. Dessa nackdelar reds ut närmare

⁶ Westberg, 2021, s. 57–58.

⁷ Westberg, 2021, s. 75–77.

⁸ Westberg, 2021, s. 78–79.

i denna del för att därefter möjliggöra en sund jämförelse med de för- och nackdelar som skiljeförfaranden kommer med.

Domstolsprocesser kan till att börja med vara tidskrävande och kostnadsineffektiva. Hela processen kan ta lång tid att producera ett slutligt avgörande då domstolar har begränsade med resurser och även på grund av överklagandemöjligheter till övre instanser. Det kan även vara kostsamt att föra ett tvistemål genom domstolarna då för många aktörer är tid en värdefull resurs som direkt förknippas med ekonomin. Detta kan därför vara en hindrande faktor för parter som naturligtvis vill lösa tvisten både snabbt och kostnadseffektivt. Denna nackdel är en av de mest väsentliga anledningarna kring varför parter väljer skiljeförfarande över domstolsprocess.⁹

En annan men möjligtvis mycket mindre relevant nackdel med domstolsprocesser är att processen kan innebära hårda och detaljerade formella regler, alltså regler som dikterar hur processen ska gå till. Även detta kan vara en hindrande faktor för parter som önskar att lösa tvisten på ett flexibelt sätt.

Som ovannämnt styrs domstolar av en rad lagställda principer. En av dessa är offentlighetsprincipen som indikerar att mål som prövas av domstolen ska kunna tas del av var och en i landet. Detta innebär att hela processen hos domstolen hålls öppet för allmänheten och att parterna i tvisten därför kan känna sig benägna för risker. Utöver faktum att detta kan vara en belastning för parterna kan det också försvåra för dem att nå en lösning på tvisten.

Sammantaget kan det konstateras att civilrättsliga domstolsprocesser är fyllda med formella regler vilket i sin tur kan bidra till att skapa rättslig säkerhet och enhetlighet men kan även vara tidskrävande och kostsamt. Även offentlighetsprincipen kan vara en faktor som medför att många undviker en dylik process hos domstolen.

⁹ Lindell, 2019, s. 58–59.

3 Alternativa tvistelösningsmetoder och skiljeförfarande

3.1 Bakgrund

Alternativa tvistelösningsmetoder kan liknas till en typ av medicin. Denna medicin används som botemedel mot ett tillstånd som det överbelastade och statligt finansierade domstolsväsendet lider av. Då domstolar är överbelastade dröjer rättvisa som fysiska och juridiska personer litar så mycket på. Såsom alla mediciner kommer alternativa tvistelösningsmetoder tillsammans med några biverkningar.¹⁰

Det finns ett antal tvistelösningsmetoder som parter kan använda sig av i stället för domstolsprocesser såsom medling, förlikning och skiljeförfarande. Dessa alternativa tvistelösningsmetoder är inte uttömmande och kan i vissa fall kombineras med varandra för att lösa den uppkomna tvisten parterna emellan. Parter som inte vill eller kan skjuta tvisten till allmänna domstolar väljer vanligtvis en av dessa former utifrån deras behov och resurser. Det som avgör parters val och skiljer dessa tvistelösningsmetoder är exempelvis kostnad, överklagbarhet, bundenhet och sekretess.¹¹

Även om det är en mindre relevant punkt i uppsatsen är det värt att nämna att parterna måste ha kommit överens om den alternativa tvistelösningsmetoden innan själva tvisten kommer upp för att lösa den genom dylika metoder.

3.2 Allmänt om skiljeförfaranden

Skiljeförfarande är en form av alternativ tvistlösning som används för att lösa tvister mellan parter med ett bindande resultat. Skiljeförfarande innebär att parterna i en tvist vänder sig till en oberoende tredje part, skiljedomare eller skiljenämnd, för att få hjälp med att lösa tvisten. Skiljenämnden har som

¹⁰ Lindblom, SvJT 2006 s. 127.

¹¹ Kvant & Olsson, 2012, s. 39–40.

uppgift att höra parternas olika argument och ta fram en skiljedom baserat på de valda lagarna och parternas avtal samt på de bevis och argument som parterna för fram. Skiljedomen är oftast bindande och verkställbar vilket innebär att parterna är skyldiga att acceptera den och inte kan överklaga det på samma sätt som en dom från domstolen.

Skiljeförfarande kan användas i en mängd olika typer av tvister, inklusive tvister mellan företag eller organisationer och tvister mellan privatpersoner. Dock är det viktigt att poängtera vilka typer av tvister som faller inom ramen för skiljeförfarande. I detta avseende är det främst dispositiva tvister, vanligtvis avtalsförhållanden, som kan föranleda till ett skiljeförfarande för det fall parterna tidigare kommit överens om att avtala bort domstolsprocesser.¹² Trots att det är vissa reglementen som reglerar hur skiljeförfaranden ska gå till, exempelvis genom LSF, kan parter avtala bort dessa i stor utsträckning.¹³

Det finns flera olika orsaker till att parter väljer att använda skiljeförfarande i stället för att gå till domstol.¹⁴ Dels kan skiljeförfarande vara snabbare och billigare än en domstolsprocess och dels kan det ge parterna möjlighet att behålla en fortsatt relation efteråt eftersom förfarandet är konfidentiellt och detaljer om tvisten och skiljedomen inte behöver offentliggöras.¹⁵ Skiljeförfarande kan också vara lämpligt i situationer där tvisten är nyanserad och kräver specialkompetens hos skiljedomaren, till exempel inom tekniska områden eller i tvister som rör immateriella rättigheter.

Det finns olika sätt att välja skiljedomare inför ett skiljeförfarande. Parterna kan till exempel välja en skiljedomare på egen hand eller tillsättandet kan lämnas till ett skiljedomsinstitut. Skiljedomaren ska dock i samtliga fall vara oberoende och opartisk för att säkerställa rättvisa och förtroende för skiljeförfarande.

¹² Lindskog, 2020, s. 76.

¹³ Lindskog, 2020, s. 77–78.

¹⁴ Kwart & Olsson, 2012, s. 39–42.

¹⁵ Kwart & Olsson, 2012, s. 33.

Skiljeförfarande kan även ha en påverkan på att fastställa praxis mellan samma parter i framtiden. Det är dock viktigt att notera att skiljedomar inte utgör rättsprecedens i samma bemärkelse som en dom och kan inte tvinga andra domstolar att följa dem. Domstolar lämnas således utanför skiljeprocessen och har ingen befogenhet att överpröva skiljedomen.¹⁶

3.3 För- och nackdelar med skiljeförfaranden

3.3.1 Fördelar

Skiljeförfarande kan ha en rad fördelar som gör det en attraktiv tvistlösningsmetod jämfört med rättegångsprocesser. Skiljeförfarande kan ske på ett mycket snabbare och mer flexibelt sätt än rättegångar vilket kan innebära besparingar av tid och ekonomiska resurser för parterna. Skiljeförfarande är oftast en kortare process än rättegångar då det inte finns samma formella krav på bevisregler och den rättsliga processen. Detta gör det möjligt att lösa tvister på ett snabbare och mer kostnadseffektivt sätt. Även omständigheten att det är fråga om ett *eninstansförfarande* gör hela processen ännu snabbare då tvisten blir slutligt avgjord i samband med skiljedomen.¹⁷

Utöver detta erbjuder skiljeförfarande även en mer konfidentiell process än rättegångar och är inte bundet av offentlighetsprincipen vilket kan vara särskilt väsentligt för parter som vill skydda sina affärshemligheter eller annan känslig information. Skiljeförfarande hålls oftast i enklare lokaler än rättegångar och parterna kan välja att hålla förhandlingen och skiljedomen fördolda utom allmänhetens räckvidd. Detta möjliggör även parterna att fortsätta sina tidigare affärsförhållanden efter processen är slutförd jämfört med offentliga domstolsprocesser.¹⁸ För att skiljeförfaranden ska vara sekretessmarkerade behöver parterna däremot avtala om det inför processen.

¹⁶ prop. 2017/18:257 s 43.

¹⁷ Mellqvist & Lindh, 2020, s. 179.

¹⁸ Kwart & Olsson, 2012, s. 36–39, jfr. SOU 1994:81, s. 68.

Sekretess kring skiljeförfaranden förutsätter med andra ord ett sekretessavtal.¹⁹

Skiljeförfarande tillhandahåller parterna större möjligheter att påverka förfarandet och det finns möjlighet att anpassa beslutet till deras specifika behov.²⁰ Parterna kan till exempel välja att använda skiljedomare med expertis inom en viss bransch eller att anpassa skiljedomen till specifika, kulturella eller språkliga behov utifrån målets karaktär vilket innebär mer flexibilitet jämfört med domstolsprocesser.²¹

Parterna har oftast möjlighet att välja sina egna skiljenämnder²² vilket kan öka förtroendet för förfarandet och minska risken för partiskhet. Detta kan vara särskilt viktigt för parter som känner att de behöver någon med expertis inom en viss bransch eller någon som har en specifik kompetens för att förstå deras specifika situation. Genom att välja skiljenämnd som de har förtroende för kan parterna känna sig mer bekväma med att delta i skiljeförfarande och få en mer rättvis och hållbar tvistlösning.²³

3.3.2 Nackdelar

En av de mest uppenbara nackdelarna med skiljeförfarande som tvistlösningssmedel är den begränsade möjligheten att överklaga ett beslut. Detta beror på att skiljedomar ofta är bindande och inte kan överklagas på samma sätt som tingsrättens dom överklagas till hovrätten respektive hovrättens dom till HD.²⁴ Detta kan skapa ojämlikhet i rättssystemet eftersom vissa fysiska och juridiska personer kan vara en del av ett alternativt rättssystem där lagar tolkas annorlunda än statliga domstolar.²⁵ Det finns emellertid vissa undantag från denna regel, alltså vissa överklagandemöjligheter på formella grunder. Även vid sådana fall är det inte

¹⁹ NJA 2000 s. 538.

²⁰ Lindskog, 2020, s. 63.

²¹ Westberg & Maunsbach, 2021, s. 56.

²² 12–13, 22 §§ LSF.

²³ Lindskog, 2020, s. 42–43.

²⁴ Heuman, 1999, s. 17, 40.

²⁵ SOU 1995:65, s. 110.

möjligt att få en skiljedom omprövad utan lösningen blir att skiljeförfarandet tas om igen.

Ett annat problem med skiljeförfarande är den begränsade transparensen i processen. Skiljeförfaranden är ofta privata vilket skiljer sig drastiskt från domstolsprocesser och kan försvåra det för allmänheten att få insyn i hur och utifrån vilka grunder skiljedomen meddelas.²⁶ Detta kan skapa oklarhet kring rättspraxis och göra det svårt för fysiska och juridiska att förutse hur avgöranden i liknande fall kommer att produceras i framtiden.²⁷

Man kan också argumentera kring att det även kan finnas risk för partiskhet hos skiljedomarna. Eftersom skiljedomare ofta är experter på ett specifikt område kan det finnas en risk att de har förutfattade meningar eller delar en av parternas insyn i målet.²⁸ Detta kan påverka rättvisan i skiljedomen och skapa ojämlikhet i rättssystemet trots det lagfastställda opartiskhetskravet²⁹. Det finns emellertid vissa åtgärder som kan minimera risken för partiskhet, exempelvis genom att låta parterna välja skiljedomare tillsammans.

Uppsatsen fokuserar tämligen på nackdelarna angående begränsade överklagandemöjligheter och sekretessmarkerad skiljedomprocess. Detta är då med anledning av att skiljedomar inte föranleder till prejudikat genom överklaganden såsom det sker i domstolsprocesser.

²⁶ Lindell, 2019, s. 209, jfr. Heuman, 1999, s. 30.

²⁷ Lindblom, SvJT 2006, s. 116.

²⁸ Lindblom, SvJT 2006, s. 115.

²⁹ 8 § LSF.

4 Prejudikat och rättsutveckling

Rättsutveckling innebär att rätten förändras och utvecklas över tid. Detta kan ske på olika sätt när nya lagar träder i kraft eller HD inkommer med prejudikat. Rättsutvecklingen syftar till att anpassa rätten till samhällets förändringar och behov. Juridiken erbjuder sällan ett direkt svar kring huruvida något är rätt. Det innebär att vi behöver tolkningsmedel för att skaffa vägledning kring de lagar man har på plats i rättsstaten.

Utöver detta kan rättsutvecklingen även innebära att befintliga rättsregler ändras eller att nya rättsregler införs. Rättsutveckling kan omfatta att rättspraxis förändras då domstolar tolkar rättsregler på nya sätt eller tillämpar dem på nya områden. Detta kan i sin tur påverkas av olika faktorer då juridiken behöver anpassas efter samhällsliga förändringar, rådande rättslig doktrin inom akademien och rättsliga teorier samt internationella rättsliga fördrag och avtal.

Detta behov av att anpassa och tolka rättsregler ger utrymme till ett tolkningsinstitut vilket i vårt fall blir HD som bland andra sina verksamhetsuppdrag att skapa prejudikat i de områden där oklarhet råder. Prejudikat är en sådan rättslig princip som innebär att domstolar ska följa tidigare avgöranden när de prövar motsvarande rättsliga tvister.

Syftet med prejudikat är att skapa rättslig säkerhet och enhetlighet genom att fastställa rättspraxis och skapa ”rätt” för rättsutveckling. Prejudikat läggs till grund för att avgöra aktuella liknande tvister och innebär att domstolarna ska följa de rättsliga principer och regler som fastställts i tidigare domar från HD, även i vissa fall från hovrätter. Detta skapar tydligen en säkerhetskänsla hos allmänheten men också belyser den väsentliga *likhetsprincipen* i svensk rätt, nämligen lika fall ska behandlas lika. För fysiska och juridiska personer som lagenligt planerar sina angelägenheter är detta ett system som skapar förutsebara förhållanden.

4.1 Effekten av tvistemål på rättsutvecklingen

Tvistemål, det vill säga civilrättsliga tvister som avgörs av allmänna domstolar, kan påverka rättsutvecklingen på olika sätt. En viktig effekt av tvistemål är att de kan bidra till att fastställa rättspraxis och därmed skapa förutsättningar för rättslig enhetlighet och säkerhet. Ett exempel på detta är att domar från HD kan fastställa hur befintliga rättsregler ska tolkas och tillämpas samt fungera som en vägledning för hur rättsreglerna ska tillämpas i liknande situationer i liknande fall. Dessa vägledande domar kan också bistå nya områden med tydlighet och konkreta lösningar för att leverera rättvisa till parter. Domstolar använder detta mandat även i syfte att utöva en typ av kontroll över de lagstiftande och verkställande makterna vilket är något som inte kan åtnjutas vid privata rättsskipningsmetoder.³⁰

Tvistemål kan också bidra till att utlösa rättsutveckling genom att de tvingar domstolarna att förhålla sig till nya rättsliga frågor eller problem. Detta kan leda till att domstolarna formulerar nya rättsliga principer eller tillämpar befintliga rättsregler på nya områden. Domstolsprocesser kan också bidra till att påverka rättsutvecklingen genom att de uppmärksammar och belyser rättsliga frågor som är aktuella och som kan behöva lösas på ett annat sätt än gällande rätt. Genom dylika påpekanden från domstolar om ett aktuellt ämne och ett behov av prejudikatbildning uppmärksammas även lagstiftaren som i sin roll inkommer med synpunkter i form av ändringar eller tillägg. Detta speglar även den sammanhängande bilden av rättsutvecklingen där HD:s prejudikatbildande verksamhet går hand i hand med riksdagens lagstiftande makt.³¹

Även om uppsatsen fokuserar mestadels på HD:s prejudikatbildande verksamhet är det värt att nämna att även domar från övriga instanser som tings- och hovrätten kan anses om rättspraxis. Faktum att fokus ligger på HD:s roll i rättsstaten att tolka rättsregler för allmänheten är med anledning

³⁰ Lindblom, SvJT 2006, s. 112.

³¹ Ramberg, SvJT 2017, s. 775.

av status som högsta instans där överklagandemöjligheter uttöms i ett fall. Även om det är irrelevant för uppsatsens kärnfråga har domstolar ingen lagbestämd skyldighet att följa rättspraxis från HD. Det vill säga kan tings- och hovrätter välja att döma i den motsatta riktningen till HD:s avgöranden. Detta är tydligen en aspekt av hur det svenska rättssystemet är uppbyggt. Trots detta är det i praktiken gällande regel att nedre instanser respekterar HD:s avgöranden och följer dem oavsett det finns en konkret regel fastställd av riksdagen.

Det är viktigt att notera att rättsutvecklingen inte nödvändigtvis innebär att rätten förändras i en bestämd riktning. Rättsutvecklingen kan innebära både förändringar och konsolidering av befintliga rättsregler och den kan också innebära att olika rättsliga synpunkter och tolkningar får fotfäste och förekommer tillsammans.

Sammantaget är domstolsprocesser en viktig faktor i rättsutvecklingen eftersom de kan bidra till att fastställa rättspraxis, utlösa rättsutveckling genom att tvinga domstolarna att förhålla sig till nya rättsliga frågor och problem, och uppmärksamma och belysa aktuella rättsliga frågor. Som uppsatsen fokuserar i tidigare delar har parter större möjligheter att överklaga en dom från nedre instanser i tvistemål där jämfört med andra tvistelösningsmetoder fler fall går upp till HD som sedan skapar prejudikat om det finns en oklarhet i rättsfrågan. Detta är tydligen en bidragande faktor att bistå rättsutvecklingen i rättsstaten.

4.2 Effekten av skiljeförfaranden på rättsutvecklingen

Inledningsvis kan det konstateras att skiljeförfaranden eller skiljedomsinstitut inte har något lagbestämt uppdrag att skapa praxis inom det område som den aktuella tvisten har anknytning till. Även om skiljedomar inte tar sikte på att skapa en generell praxis för de andra aktörer i samhället kan de fastställa framtida vägledning för hur tvister skall lösas mellan samma parter med liknande fall.

Det innebär inte i sig att skiljeförfarande inte kan påverka rättsutvecklingen överhuvudtaget. För det fall skiljedomar blir offentliga kan andra privata och offentliga aktörer ta del av innehållet och rättsliga omständigheter i målet för att sträva efter att tillämpa den i senare fall. Detta förutsätter dock offentliggörande av skiljedomar även om det sker efteråt och inte under processens gång.

Skiljeförfarande kan också bidra till att utlösa rättsutveckling genom att det möjliggör skiljedomarna att förhålla sig till nya rättsliga frågor eller problem när skiljedomare avgör tvister och skiljedomar kan påverka rättsutvecklingen genom att de ger vägledning om hur dessa frågor kan hanteras och lösas. Detta kan leda till att skiljedomarna formulerar nya rättsliga principer eller tolkar befintliga rättsregler och tillämpar de på nya områden. Även detta förutsätter dock att skiljeförfarandet blir offentligt.

En annan aspekt med skiljeförfaranden som också diskuteras i uppsatsens tidigare delar är de begränsade överklagandemöjligheterna för skiljedomar. Detta innebär att en missnöjd part med utgången i skiljedomprocessen har ingen möjlighet att överklaga skiljedomens på materiella grunder. På detta sätt vinner skiljedomens laga kraft direkt efter för det fall den inte överklagas på formella grunder vilket kan i bästa fall medföra att skiljedomprocessen tas om igen. En part kan således inte få skiljedomens ändrad om denne är missnöjd med utfallet av skiljedomprocessen likaså det sker i domstolsprocesser där överklagandemöjligheter är mer generösa. Till slut utgör avsaknaden av överklagandemöjligheter ett hinder inför rättsutvecklingen där statliga domstolar inte förfogar över det aktuella målets utfall.³²

Sammanfattningsvis kan det påstås att skiljeförfarandens speciella karaktärer kring sekretess och icke-existerande överklagandemöjligheter på materiella grunder utgör ett hinder på vägen att prejudikat bildas för rättsutvecklingens skull.³³ Då skiljedomsinstitut inte har för avsikt att skapa prejudikat i samhället³⁴ utan erbjuder endast ett flexibelt och snabbt alternativ till

³² Lindell, 2019, s. 72–73.

³³ prop. 1998/99:35 s. 34.

³⁴ Lindblom, SvJT 2006, s. 111.

domstolsprocesser kan man inte skylla på inblandade parter som väljer denna väg. Risken för rättsutvecklingen framstår oavsett med avsaknaden allmänhetens insyn i skiljeförfarande.³⁵ Det är inte heller skiljedomsinstitutets eller skiljenämndens uppgift att hitta en lösning till de nackdelar som skiljeförfarandet kommer tillsammans med.

³⁵ Westberg, 2004, Bok 4, s. 347.

5 Slutsatser och diskussion

Skiljeförfarande kommer troligtvis att fortsätta att vara en väsentlig och eftertraktad metod för att lösa tvister inom rättssystemet i framtiden, särskilt på den kommersiella scenen där komplexa och kunskapskrävande fall prövas. Detta beror på att skiljeförfarande kan vara en snabb och effektiv metod för att lösa tvister utan att behöva gå igenom den långa och kostsamma process som domstolsprocesser ofta innebär. Det kan också vara en attraktiv metod för parter som vill hålla sina tvister konfidentiella och som vill ha mer flexibilitet i hur tvisten löses.

För att skiljeförfarande ska kunna fungera på ett rättvist och effektivt sätt i framtiden är det viktigt att fortsätta att utvärdera och förbättra dess rutiner och processer. Det kan innebära att man förbättrar reglerna för hur skiljemännen väljs och hur tvisten hanteras i syfte att säkerställa att skiljemännen har den kompetens och oberoendeställning som krävs för att kunna hantera tvister på ett rättvist och opartiskt sätt. Det kan också innebära att man ökar transparensen i processen så att parterna kan få en mer rättvis och öppen hantering av sin tvist.

Sammantaget kan skiljeförfarande vara en mycket användbar metod för att lösa tvister, emellertid är det avgörande att förstå dess begränsningar och att använda det på ett ansvarsfullt sätt. Genom att fortsätta att utveckla och förbättra skiljeförfarande kan det bli en allt viktigare metod för att lösa tvister på ett rättvist och effektivt sätt i framtiden. Dock skall man vara försiktig med de nackdelar som både skiljeförfarande och övriga alternativa tvistelösningsmetoder innebär angående rättsutveckling och prejudikatbildande.³⁶

Prejudikatbildningen bidrar till färre konflikter i framtiden då klargöranden från HD hjälper parter att lösa den eventuellt uppkomna konflikten mellan sig utan att använda någon tredje parts inblandning. Det kan även bidra till att avtal och parternas överenskommelser utformas utifrån det prejudikat som

³⁶ Lindblom, SvJT 2006, s. 126.

rättssystemet producerar. Denna aspekt av behovet av prejudikatbildningen kan således inte lämnas åt till privata aktörer inom tvistlösning då domstolar utför detta uppdrag åt allmänhetens vägnar.³⁷

Behovet av tolkning av rättsregler och vägledning kommer inte att försvinna endast för att fysiska och juridiska personer väljer skiljeförfarande som en tvistelösningsmetod. Med andra ord kommer detta tolkningsbehov alltid att finnas och måste på något sätt skötas av en aktör vars avgöranden ska vara bindande för de övriga aktörerna i samhället. Omständigheten att parter väljer skiljeförfarande över domstolsprocesser skapar därför potentiella risk för rättsutvecklingen med anledning av färre prejudikat bildas av HD då färre mål hamnar i den högsta instansen.³⁸ Oavsett de fördelar som skiljeförfarande tillhandahåller medför denna nackdel ett hål som alltmer blir större i hjärtat av rättsstaten vilket fortsättningsvis kommer att förstöras ifall domstolsprocessen inte blir mer attraktiv.³⁹

³⁷ Lindblom, SvJT 2006 s. 112.

³⁸ Ramberg, JT 1997–1998 s. 629.

³⁹ SOU 1995:65, s. 111.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

SOU 1994:81 Ny lag om skiljeförfarande: Delbetänkande av Skiljedomsutredningen.

SOU 1995:65 Näringslivets tvistelösning, Slutbetänkande av Skiljedomsutredningen.

Propositioner

Prop. 1998/99:35 Ny lag om skiljeförfarande.

Prop. 2017/18:257 En modernisering av lagen om skiljeförfarande.

Rättsfall och lagar

NJA 2000 s. 538

Lag (1999:116) om skiljeförfarande

Rättegångsbalk (1942:740)

Litteratur

Böcker

Heuman, L., 1999, *Skiljemannarätt*, 1 uppl., Stockholm: Norstedts juridik.

Kleineman, J., 2018, 'Rättsdogmatisk metod', i Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 2 uppl., Lund: Studentlitteratur.

Kvart, J. & Olsson, B., 2012, (red.) *Tvistlösning genom skiljeförfarande: en handledning till lagen om skiljeförfarande*, 3 uppl., Stockholm: Norstedts juridik.

Lindell, B., 2019, *Alternativ till rättskipning. Förhandling, medling, processförlikning, tvistlösningsnämnder och skiljeförfarande*, Uppsala: Iustus Förlag.

Lindskog, S., 2020, *Skiljeförfarande: en kommentar*, 3 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik.

Mellqvist, M., 2020, *Processrätt: grunderna för domstolsprocessen*, 4 uppl., Uppsala: Iustus Förlag.

Westberg, P., 2004, *Det provisoriska rättsskyddet i tvistemål, Bok 4*, Lund: Juristförlaget.

Westberg, P., 2021, *Civilrättskipning, 1: Tvistemål*, 3 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik.

Westberg, P. & Maunsbach, L., 2021, *Civilrättskipning II. Privat tvistlösning*, Stockholm: Norstedts Juridik.

Artiklar

Lindblom, P., 2006, *ADR — opium för rättsväsendet? Synpunkter på alternativ tvistlösning och valfri civilprocess*, s. 101–130, Svensk Juristtidning.

Ramberg, C., 2017, *Prejudikat som rättskälla*, s. 773–782, Svensk Juristtidning.

Ramberg, J., 1997–1998, *Dom eller skiljedom? Om effektivitet och rättssäkerhet i dömande verksamhet*, s. 627–639, Juridisk Tidskrift.